

en, uit ge-
n zijn? Dan
vertrouwen
is ook niet
nemelen. En
t ééne noo-
weggenomen
is Koning.

at we voor
hat te doen
nkbaar moe-

is geworden
dingen: uw
jeft
ze zielen.

F. C. M.

LEVEN.

gd.

de nota de

erde artikel
jzigen te
ng gemaakt,
i en tevens
n wees mij
n vrijheids-
elde onder-
hul wil be-
scholen en
oeming hun
ijt inhoudt,
s bezwaren
opzichte ge-
aaron komt
afzonderlijk
nze klacht,
stelde wets-

n?

rt. 51 der

het negende

strekking van
dt benoemd,
g van zijne
taat of dit
ing als vast
ld in artikel
als aan dien,

e eene hem
verband met
n redelijker-
e aanvaarden
genheid komt
et zijn per-
som passend
gen, daarvan
t wachtgeld
eld, vermeer-
le laatstelijk
heden; een
n het vierde

een nieuw
ldus luidt:

artikel 125
t tot onder-
der daartoe
hij tegen dit
uwerde Sta-
ten, den On-

merkingen
theorie
wijzer door
zijn wacht-
tellen daar-
deze be-
roorgesteld,
erde Staten
mogelijk is.
kbaar, dat
conscientie
ze en con-
ene ingaat.
Kroon zal
itiek onbil-

overtuigd.
waren niet

e zich met
moeten toe-
christelijk
n openbare
ld kan ver-

jezen. Die mogelijkheid ligt in art. 36 bis en 51 opgesloten. Indien nu dit gevaar louter in theorie bestaat, en wel krachtens de bewuste voorstellen mogelijk is, doch nooit werkelijkheid zal worden, laat dan zoo spoedig mogelijk deze bepaling ten aanzien van de bijzondere onderwijzers geschrapt worden. We hebben geen behoefte aan wetten en regelen, waarvan vooruit gezegd moet worden: Zoo kan het, maar zoo gebeurt het nooit. Maar indien dit het geval is, zal hetgeen de minister voorstelt, in het geheel z'n doel niet bereiken. De bedoeling is om het getal wachtgelders te verminderen, doch tot die vermindering komt men, wanneer hier alleen van grauwe theorie sprake is, nimmer. Daarom schijnt het mij toe, dat we hier niet met theorie, maar met een harde realiteit te doen hebben. We leven immers in een tijd van bezuiniging. Aan alle kanten moeten de uitgaven naar beneden. We moeten inzonderheid van die dure wachtgelders verlost worden, en wat nam de Memorie van Toelichting tegen deze categorie van bezuinigingsobjecten een dreigende houding aan! En is dan het gevaar denkbeeldig, dat men de bezwaren van een christelijk onderwijzer om aan een neutrale school onderwijs te geven, niet deelt? Er zijn immers zooveel roomsche onderwijzers aan openbare scholen werkzaam. Meer dan een onderwijzer van protestants-christelijke overtuiging dient met volle vrijmoedigheid het neutrale onderwijs. De voorman van de Hervormde Staatspartij, die zich in de bres wierp voor de Hervormde Kerk, maar aan Rome een extra-zetel bezorgde, is openbaar onderwijzer. Pas is er zelfs een organisatie van christelijke onderwijzers aan openbare scholen opgericht, en die mannen en vrouwen zijn toch ernstige belijders! Moeten de bezwaren zoo zwaar gewogen? Kan de regering voor zoiets uit den weg gaan? Er moet toch bezuinigd worden, en... neen, het landsbelang gaat voor.

Zoo zal men redeneeren.

En Gedeputeerde Staten en Kroon beslissen over de conscientie.

Wat ik niet alleen gevaarlijk maar ook ontoelaatbaar acht.

Wie geeft ons waarborg, dat voor onze principiële overtuiging gewicht wordt? Niemand, en daarom alleen is dit artikel gevaarlijk, en in strijd met de vrijheid der vrije school.

En nu de tweede opmerking.

In de geldende wet bestaat het gevaar ook. Zeker, maar de bepaling wordt nu nogmaals door den minister voorgesteld; zij staat nu te midden van een heel stel krasse voorstellen, waaruit het ernstig streven blijkt om op de wachtgelders te bezuinigen; zij wordt thans van een uitdrukkelijke „beschermings“-bepaling voorzien, en dit alles wijst er op, dat het gevaar nu acuut wordt. Vooral, waar van hoogerhand alles in het werk wordt gesteld om het aantal onderwijzers aanzienlijk in te kringen. Om deze reden meen ik, dat de Schoolraad terecht op dit gevaar de aandacht heeft gevestigd, en in deze bepaling een der nieuwe aanslagen ligt op de vrijheid onzer vrije scholen.

Ten slotte nog dit.

Is deze critiek niet te scherp?

Ben ik niet te hard van wal gestoken?

Op die vragen kan ik slechts dit antwoorden, dat, hoe meer ik over den gang van zaken nadenk, hoe grooter mij het raadsel wordt, dat een rechtisch kabinet ons zulk een onderwijs-wetgeving kan geven, en dat deze nota van wijziging volgt op een partijen-compromis, waaraan ook onze anti-revolutionaire Kamerleden hebben meegewerkt. Het oude liedje begint weer. Met ons wordt niet gerekend en daarom moet ons volk in actie komen. En vooral en in de eerste plaats, omdat deze gansche wetgeving onze vrijheid bedreigt. Het gevaar is groot. Een tweede petitionement zou niet overbodig zijn. Laat de „Unie“ overal de noodklokken luiden.

K. D.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

2. Krachteloos spel.

Met de enkele karakterisatie, dat we leven in „den boezen dag“, zijn we echter niet klaar. Iedere tijd houdt in zich een gave Gods, en is een passend deel in de harmonie der wereldgeschiedenis.

Kinderen des tijds te zijn, in den zin niet alleen van kenners, maar ook van liefhebbers, des tijds, is geen zonde, maar plicht.

Beets zegt in een (akelig hotsend) rijmpje:

Wilt ge ooit iets goeds beginnen,

Uw tijd moet gij beminnen.

Uw tijd, — een andren hebt gij niet.

De vorige is verdwenen,

De aanstaande niet verschenen,

Beminn hetgeen gij vóór u ziet.

Ziehier een stukje levensbeschouwing, geboren uit een levenslust, die niet in tegenspraak behoeft te zijn met de belijdenis van het vreemdelingschap op aarde.

Het is des christens levenskunst, ook in den boezen dag de glinsteringen van het veelsoortig

licht der wijd verbreide gemade Gods te zien.

En de wijsbegeerte is ook een licht.

De wijsbegeerte heeft haar eigen waarde als wetenschap (in zekeren zin wetenschap om de wetenschap); ze heeft waarde als strijdmiddel tegen het ongelof, en als instrument tot opbouw van den geloofstempel; maar ook kan zij dienen als waardemeter tot bepaling van de geestelijke kracht, tot meting van het geestelijk peil, eener eeuw.

In den oorlogstijd schreef Wilhelm Wundt, de man der volkszielkunde, een geestig boekje: „Die Nationen und ihre Philosophie“ („de Naties en hun wijsbegeerte“), waarin hij het karakter der drie groote cultuurvolken, Frankrijk, Engeland en Duitschland, in hun hedendaagsch tijdperk van ontwikkeling, beschrijft in verband met de wijsgeerige stelsels, die zij hebben uitgedacht.

Inderdaad, in de wijsbegeerte spint de volksziel het kunstig, ragfijn, woefsel van haar diep verhorgen stemmingen, geeft zij uiting aan haar gansch eigensoortig verstandelijk en gemoedelijk leven.

En wat van de enkele volksziel waar is, geldt ook van de menscheit in een zekere periode van de wereldgeschiedenis.

Men kan het hart van den „tijd“ voelen kloppen, men kan het spiegelbeeld van een eeuw aanschouwen, in de wijsbegeerte, als zijnde de vrije, directe en eerlijke (wyl belangelooze) weergave van de innerlijke gedachten.

Naar den eersten indruk geoordeeld, geeft het wijsgeerig portret van de hedendaagsche menscheit geen oorzaak tot vleide bewondering.

Er was een tijd, dat men in de wijsbegeerte zag een stoutmoedigen opmarsch naar het verre land der bloeiende waarheid.

Men zag de waarheid als een koninkrijk, waar de grootvorsten als Kant en Hegel regeerden over onderdanen, die zich blijmoedig hun geesteskin-deren noemden.

Men vierde, — om met Roland Holst te spreken, — „het feest der gedachte“, waar men dronk uit overvloedige bekiers.

Het schijnt thans, dat de schoone dagen van Aranjuez (buitenverblijfparadijsje in Spanje) voorbij zijn.

Indien er nog gesproken kan worden van een feest der gedachte, dan begint het te gelijken op een feest, dat naar het einde loopt, waar de gasten tegelijk staan te toosten, en de jubilaris zoek is.

Vóór jaren reeds sprak Paulsen in zijn prachtige inleiding tot de wijsbegeerte¹⁾ van een Babylo-nische spraakverwarring op het terrein der filosofie, daar iedere profet er op uit is zijn eigen systeem te geven.

Vorländer, in zijn handboekje voor de geschiedenis der wijsbegeerte, oordeelt juist het tegenovergestelde en richt aan de moderne denkers het verwijt van onzelfstandigheid. Hij jammerd, dat de idealistische wijsbegeerte een repetitieve cursus door-maakt van Kant naar Hegel. De groote mannen van onzen tijd: Eucken, Windelband, enz., zijn eigenlijk niet meer dan „hervormers“ van de grandiose, oude systemen. Ze zijn allemaal neo-neo (vernieuwde): Neo-Kantianen, Neo-Fichtianen, Neo-Schellingianen of Neo-Hegelianen.

Voorwaar een sombere stemming, die, tenminste voor Duitschland, wel eenigszins gewettigd is.

Schijnbaar spreken oordeelaars als Paulsen en Vorländer elkander vierkant tegen, maar in werkelijkheid hebben ze beiden gelijk. Gebrek aan gemeenschap gaat gewoonlijk gepaard met gebrek aan oorspronkelijkheid.

Onze tijd (de laatste halve eeuw) is zwellend vol van gedachten, maar arm aan groote, superieure, wijsgeeren, die wezenlijk tijdperk vormen in de wereldgeschiedenis, zoodat alle volgende geslachten met hen rekenen en op hen voortbouwen moeten.

Windelband, zelf een der uitstekendste onder de modernen, eindigt zijn geschiedenis der wijsbegeerte: „De herfst en de winter hebben hun intocht gedaan in de Deutsche filosofie. Aan den verren horizon der herinnering verschijnt het beeld van den gouden dag, waarin bij ons, als in Griekenland, de waarheid in het licht der schoonheid straalde“.

En is het buiten Duitschland, — dat zich eens trotsch „het vaderland der wijsbegeerte“ noemde, — beter?

Wie zijn daar de „leiders der menschheid“, de helden der gedachte?

In de Angelsaksische wereld is de gróóte man James, wiens systeem genoemd wordt het pluralisme (de leer der veelheid), omdat hier in beginsel losgelaten is de gedachte, dat de wereld uit één wortelwaarheid zou kunnen worden verklaard. Van logische eenheid of logischen opbouw wil James niet weten. Hij is er bang voor. Want wijsbegeerte is, volgens hem, meer een kwestie van visie (kijk hebben op de dingen) dan van logica. Niet de bewijzen, maar alleen de feiten interesseeren hem. Hij erkent niet verder te willen gaan dan tot de betrekkelijke waarheid.

Onder de Franschen schittert de levendig-mooie ster van Bergson, wien ook, eigenlijk niet de waar-

¹⁾ Om niet noodeloos te vermoeden, zal ik afzien van het precies thuisbrengen der citaten. Aan het slot van deze artikelenreeks hoop ik, voor de liefhebbers, een bronnenlijst te geven.

heid, maar het leven alles is. Dit leven benadert men niet door het te ontleiden met het verstand, of het vast te leggen in denkwetten, maar door er zich mee te vereenzelvigen, door het leven mee te leven in zijn onbegrijpelijkheid, wonderlijke, schepende ontwikkeling.

Ook hier dus feitelijk een getuigenis van denarmoede, van geestes-machteloosheid.

En Nederland?

Wij kunnen Bolland laten rusten, omdat hij in zijn optreden de levende bevestiging was van Vorländer's oordeel. Bolland was de geniale apostel van Hegel. Dien hij dan ook, in ergerlijke profanie, zijn „Holland“ noemde.

Meer dan Bolland is daarom voor Nederland een nieuwe leider der gedachte Hijmans geweest, de uitvinder, tenminste de vertolker, van het psychisch monisme, dat is de leer van het geestelijk ziellijk éénheidsbestaan der wereld. Volgens Hijmans hebben alleen werkelijke waarde de z.g. bewustzijnsverschijnselen des menschen, die het eigenlijke wereld-ik vormen. Of achter deze verschijnselen nog een andere wereld ligt, een hoogere werkelijkheid (dus ook een levend God), laat hij in het midden.

Ook hier dus geen grootsche wereldbeschouwing; geen machtig graven naar het geheim, dat (om met Schopenhauer te spreken) „achter de wereld steekt“; geen trotsche opbouw aan een wijsgeerigen tempel, die rust belooft aan zoekende zielen.

Wij ontkennen niet, dat hij de drie laatstgenoemde mode-filosofen brillanten van oorspronkelijke gedachten fonkelen. Er is, vooral in de wijze van voorstelling, bij deze mannen iets, dat weldadig ontroert. In tegenstelling met de „groote meesters“, die als profeten hun stelsel predikten (ja, werkelijk, het was dikwijls preeken), omdat zij het beschouwden als een vervangmiddel van de christelijke religie, durven de modernen hun betrekkelijke machteloosheid erkennen. Ze geven een wettige plaats aan het onbegrijpelijke. Zij eerbiedigen het mysterie. Zij zien er feitelijk van af, de wereld te vangen in een keurig sluitend denk-systeem. Zij hebben den moed, tegenover de pedante natuurwetenschap, weer te spreken van taal en wonder.

Maar ter andere zijde moet óók getuigd, dat, door het optreden van de „modernen“, wegens het gemis van een regeerend grootvorst der gedachte, de chaos nog erger geworden is. De zoekers naar waarheid zijn als verstrooide kudden, schapen zonder herder, meer dan ooit een gemakkelijke buit van den leugen-wolf.

Want, hoewel de nieuwe wijsbegeerte een heugelijke reactie tegen de ijzig mechanische en doodig materialistische wereldbeschouwing van een vroeger tijdperk beteekent, is zij door haar geestelijk religieuze schijnschoonheid veel gevaarlijker tot verstriking en verstikking.

In het stelsel der z.g. stofvergoding bleef er dikwijls nog over een honger-van-onbevredigd zijn naar geheimenis en religie.

In de nieuwe wijsbegeerte heeft de liefde voor het verborgene, de lust tot het wonder, weer doelwit gekregen.

Maar, aan de eeuwigheidswaarheid der christelijke religie getoet, is de geestelijke wijsbegeerte van dezen tijd niet minder „aardsch uit de aarde“, dan het beste der natuur-wetenschappelijke stelsels.

Het groote Ik, waarin ons ik rust moet vinden, woont niet aan gene, maar aan deze zijde van de waarneembare verschijnselen.

Wat Meyer oordeelde in zijn „Godsdienstig gehalte in de nieuwe letterkunde“ over de jongste literatuur: Een krachteloos spel van schemerzieke zielen, is ook op de nieuwere wijsbegeerte toepasselijk.

En het algemeene oordeel, dat Dr Hepp in zijn inaugurale rede over onzen tijd uitsprak: Het groote kenmerk van onzen tijd is, dat hij geen kenmerk heeft, — zou men geneigd zijn vooral hier te laten gelden.

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Het genoten van muziek.

I.

Misschien kan het zijn nut hebben ook over dit onderwerp in deze rubriek eens te spreken. Het is zoo jammer, dat er maar zoo weinig menschen zijn, die de taal der muziek verstaan in al haar fijne nuances. De meesten missen zelfs het vermogen een betrekkelijk eenvoudige kompositie volkomen te doorleven, en na te voelen, wat er in den komponist omging toen deze muziek in hem geboren werd. Jammer van de velen, die dat genot missen, en — er maar al te spoedig in berusten als in een noodlot!

Dat laatste is vooral het treurigste, want ik geloof, dat velen door een voorbarig berusten in hun niet-muzikaal zijn zichzelf den toegang tot het heiligdom der kunst versperd hebben. En toch — de toegang is niet voor enkele begenadigden geopend! En ook voor hen hebben de poorten zich niet van zelf geopend. Weinigen zijn er maar, die beseffen, dat het vermogen om muziek te verstaan en te doorleven iets is, dat eerst na moeizame voorbereiding en geduldig oefenen verkregen kan wor-

den. Nil volentibus arduum! (Niets is te moeilijk voor hen, die ernstig willen). Menschen, die totaal onvatbaar zijn voor muzikaal genot, zijn er minder, dan men wel denkt.

Wij hebben dan ook het volste recht naast een zedelijke en verstandelijke opvoeding ook te pleiten voor een aesthetische opvoeding, een vorming en ontwikkeling van het schoonheidsgevoel. Het verdient groote waardeering, dat uit reactie tegen een eenzijdig intellectueelisme in onderwijs en opvoeding, meer aandacht geschonken wordt aan het aesthetisch element. Zulk een opvoeding tot ontwikkeling van het schoonheidsbesef gaat dus reeds stilzwijgend van de onderstelling uit, dat er in ieder mensch een vatbaarheid is voor het waardeeren van het schoone, en voor een onderscheiden van wat „schoon” en „leelijk” is. Waarin deze vatbaarheid voor het schoone, deze schoonheidszin, wortelt is een vraag, die wij hier slechts zeer kort willen bespreken, omdat het in den grond een wjsgeerige vraag is.

Zij wortelt zeker niet in het lager kenvermogen van den mensch, en het schoone wordt niet door het zinnelijk oor en oog gekend, maar alleen door den menschelijken geest. „Maar verder”, zegt Bavinck in een kenrig opstel „Van schoonheid en schoonheidsleer” (Verzamelde opstellen, pag. 278), „is de schoonheidszin ook niet louter eene eigenschap of werkzaamheid van het hooger kenvermogen, van verstand en rede: want te weten, dat iets schoon is, is nog iets anders dan het te zien, te voelen, te genieten”. Er is een ontzaggelijk onderscheid tusschen den wetenschappelijken onderzoeker der „aesthetica”, de leer der schoonheid en der objectieve aesthetische verschijnselen, en den schoonheidsgenieter! Even groot onderscheid kan er immers bestaan tusschen den wetenschappelijken psycholoog en den echten menschenkenner, tusschen den theoloog-van-professie en den eenvoudigen vrome, die weinig begrip heeft van theologische problemen.

Zoo is dus het genieten van schoonheid geen hersenwerk, en dus ook weer niet alleen door studie en inspanning te verkrijgen!

Hoe is dan te verklaren, wat ik als uitgangspunt nam, — dat er maar weinig menschen zijn, die geheel onvatbaar blijken voor schoonheids-indrukken? Want ik blijf altijd nog er aan vasthouden, dat de drang naar schoonheid ons allen is ingeschapen, al vinden wij hem bij velen onherkenbaar verminkt terug, en al kan hij bij de meesten door allerlei omstandigheden nooit tot uiting en tot ontwikkeling komen.

Ik blijf toch er aan gelooven: want is er wel iemand onder de geestelijk-normale menschen te vinden, die met bewustheid het „leelijke” zoekt? Ik geloof, dat het antwoord ontkennend moet luiden, want ook zij, die tengevolge van hun slecht ontwikkelde smaak „mooi” durven te noemen, wat een aesthetisch-fijnervoelend mensch foei-leelijk vindt, probeeren toch op hun wijze te voldoen aan hun weinig gecultiveerde schoonheidsbehoefte. Misschien komt zulk een ongecultiveerde drang naar schoonheid nergens duidelijker uit dan in de kleeding. Alle opzichtige kleur-combinaties en harlekijnsche opschik zijn de potsierlijke uitingen ervan.

De aesthetische aanleg van de meeste menschen kan verder gebrekkig zijn: geheel afwezig is hij zoo goed als nooit. Maar veel groter is het aantal van degenen, die zich niet de noodige inspanning willen getroosten, om tot het schoone door te dringen; het is hoofdzakelijk een kwestie van traagheid en onverschilligheid. Het schoone wil veroverd worden! De ervaring heeft het geleerd, dat menigmaal een latent schoonheidsgevoel door toewijding en geduldig oefenen tot ontwaken gebracht kan worden.

Ik geloof dan ook, dat hier voor de school en de opvoeding een geweldige taak gereed ligt. Het moeilijke is, dat er zooveel vijanden van het schoone

zijn, die verslagen moeten worden, vóór men nog toe is aan de eigenlijke opvoeding tot schoonheid. Stordigheid en vuilheid zijn twee vijanden van het schoone, wier belemmerende werking niet onderschat mag worden. Wie met ongewasschen handen den tempel der kunst durft te naderen wordt bij den ingang onverhinderd geweerd.

Er zijn kinderen, bij wie het elementaire gevoel voor netheid ontbreekt. Wanneer men nu tracht van het begin af dit gevoel bij hen aan te kweeken (de school en de onderwijzers kunnen zich hierin niet verdienstelijk genoeg maken!) zal men hen ook beter voorbereid vinden het schoone te waardeeren. Met verstandelijken aanleg schijnt het gevoel voor orde en netheid lang niet altijd gepaard te gaan, maar met het schoonheidsgevoel, dat in den grond toch ook een gevoel voor orde en harmonie is, staat het in het allernauwste verband. Wie dus van het begin af zorg draagt voor het aankweeken van dit elementaire gevoel, heeft een stevige basis waarop verder gebouwd kan worden.

Nu is het verder van belang nauwkeurig op te sporen, in welke richting de schoonheidszin met het meeste effect ontwikkeld kan worden. De ervaring leert, dat er zeer veel mogelijkheden zijn, en dat een artistieke aanleg meestal sterk eenzijdig is. Wat de scheppende kunstenaars betreft komen op dezen regel verrassende uitzonderingen voor. Ik denk onwillekeurig aan den schilder-schrijver Jac. v. Looy, den auteur van „Jaapje”, aan onzen grooten cellist Gerard Hekking, die soms het palet grijpt en schilderen gaat. Toch is het merkwaardig op te merken, dat ook zulke veelzijdige kunstenaars, wanneer zij zich maar bewegen binnen de grenzen van hun eigen kunstgebied, bijna alles kunnen zeggen wat ze willen, maar het niet verder brengen dan tot stamelen in een andere branche van kunst. Maar vooral onder de passief-artistiek aangelegde naturen (hiermee bedoel ik dus degenen, die wel kunstuitingen vermogen te waardeeren en te verstaan, ook hoogstaand reproductief werk kunnen leveren, bijv. als pianist of dirigent op muzikaal gebied, maar nooit als scheppend kunstenaar voor het voetlicht treden) komt deze eenzijdigheid nog sterker naar voren. Veel menschen die weinig „gevoel” hebben voor schilderijen, genieten wel van muziek, enz.

Nu is het de vraag, hoe het mogelijk is dezen schoonheidszin tot ontwikkeling te brengen. Is een bepaalde voorliefde, bijv. voor de muziek, gebleken, dan moet dit gevoel verder ontwikkeld en de smaak veredeld en verfijnd worden. Het is niet waar, dat een artistiek aangelegde natuur zich vanzelf ontwikkelt. Hoe noodig zulk een veredeling van het schoonheidsgevoel is, blijkt uit het feit, dat muzikaal aangelegde kinderen in het begin alle muziek waardeeren, die hun voorgezet wordt, als het maar lijkt op muziek! Later gaan ze zich wazelen, met hoe weinig de kinderhand gevuld was! In het eerste deel van Romain Rolland's beroemden roman-cyclus „Jean-Christophe” lezen we, hoe de kleine Christoffel meegenomen wordt naar „een huurman, waar ze driemaal per week een muziek-avond hadden”. Dit gezelschap wordt dan aldus gekarakteriseerd: „Zij speelden noch heel zuiver noch heel maatvast, maar raakten er nooit uit en letten nauwkeurig op de teekens. ... Zij hadden ook die gulzigheid in hun smaak, die weinig kieskeurig is op de hoedanigheid der spijzen, als de hoeveelheid er maar is: dien flinken eellust, die elke soort muziek kan slikken en dat te beter als zij wat zwaaier is — die geen verschil maakt tusschen Brahms en Beethoven of in het werk van éénzelfden meester tusschen een hol concert en een meesleepende sonate, omdat zij van hetzelfde deeg zijn”. Christoffel luistert apart in zijn hoekje achter de piano aandachtig, „neergehurkt op zijn Turksch, terwijl hij met zijn kleine vuile vingers de gaten in de linnen achterbespanning van de piano groter zat te maken”. Dan merkt Rolland zoo fijn op,

dat niets van wat ze speelden hem „verveelde”. Nooit probeerde Christoffel ook „zijn meening een vasten vorm te geven: want hij dacht dat hij daar te klein voor was en er niets geen verstand van had”, en nooit was de muziek „onprettig”. En deze Christoffel, die hier aandachtig luistert naar deze na-lader-stuk-bier-slurpende muzikanten, is een genie in den dop!

Ik hoop dus te hebben aangetoond, hoe mijn eenigszins paradoxaal klinkende stelling, dat maar weinig menschen totaal onvatbaar zijn voor schoonheid en kunst, inderdaad op goede gronden rust, en dat het niet-kunnen-genieten van muziek vaak voortkomt uit geringe ontwikkeling van het muzikaal gevoel, — schuld van eigen traagheid en onwil, of helaas noodzakelijk gevolg van ongunstige levensomstandigheden.

W. E. ENGELKES.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Samenwerking.

Op de vergadering der Vereeniging van predikanten der Geref. Kerken te Utrecht hield Ds D. Bakker een zeer interessant referaat over „De Gereformeerde prediking op het Zendingsterrein”. Tot ons leedwezen konden wij niet aanwezig zijn, maar het verslag in „De Standaard” geeft een belangrijke samenvatting.

Bij het debat meenden eenige sprekers op de consequenties van het betoog te mogen wijzen. Zoo zeide b.v. Ds Alkema, die jarenlang in dienst der Ned. Zend. Ver. op Java gewerkt heeft:

„Er is Geref. en er is Genootschappelijke zending, en de laatste komt hoe langer hoe meer te staan in het teken der ethische theologie. In hoeverre zullen wij op den duur op het zendingsterrein kunnen samenwerken met de Genootschappelijke zending? Brengt het verschil in prediking aan het zendingsobject ook niet mee, dat we de zendingsoepvoeding in het vaderland meer op een andere leest schoeien en in onze kerken meer inbrengen de gedachte, dat wij ten deze een eigen roeping moeten behouden?”

En Dr Kaajan zeide:

„Den indruk te hebben gekregen, dat de referent niet zoo krachtig eindigde als hij begonnen was. Verschillende ethische kopstukken zouden hebben kunnen zeggen: collega, wij zijn het volkomen met u eens. Kan het zoo voortgaan, dat de zendingsoepvoeding ook van onze Gereformeerde menschen is in handen van den Zendingstudieraad, of is soms het oogenblik gekomen, dat wij deze zelf ter hand moeten nemen?”

Wij zouden vooral de aandacht willen vestigen op het punt der samenwerking in ons land. Moeten wij, als Gereformeerden, den Zendingstudieraad (Z. S. R.) loslaten en eigen banen kiezen? Moet de zendingsoepvoeding door ons op een andere leest geschoeid? In het debat antwoordde Ds Bakker, dat de predikanten aan de gemeente de echte zendingsoepvoeding moeten geven; en dit is zeker juist. Echter, het verslag zegt niet, waarin deze zendingsoepvoeding dan bestaan moet; Ds Bakker zal wellicht niet anders bedoeld hebben, dan dat de predikant telkens weer uit de Schrift de zendingsgedachte naar voren bringe in de prediking, en op de catechisaties over de zending handele, als het onderwerp daartoe aanleiding geeft, of ook opzettelijk eenige malen de zending ter sprake bringe; ook kan de predikant met name in de wintermaanden lezingen over de zending houden, en in overleg met den kerkeraad sprekers over een zendingsonderwerp doen optreden. Natuurlijk heeft hij eveneens de leiding in handen tot bewerking der gemeente, om aan de kerkleden het zendingblad te doen toekomen, ze te doen offeren voor het werk enz. Met deze opvatting van de roeping onzer pre-

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

LVI.

54. De Schoolkwestie I—VI. Amsterdam, J. H. Kruyt, 1875.

In aansluiting aan het Program der Christelijke bladen van 1871 (zie het Jubileumnummer van De Standaard, 1 April 1922. Een eigen Dagblad) had het Hoofdbestuur van het Anti-Schoolwetverbond in comité-generaal met eenige afgevaardigden van anti-revolutionaire kiesvereeningen, den 13den Mei 1873 te Utrecht, op voorstel van Dr Kuyper besloten, voor dat jaar de centrale leiding der verkiezingen op zich te nemen, onder de leuze van: gelijk recht voor allen. Van de Standaard-artikelen over de verkiezingen zou zooveel mogelijk aan elk abonnent een dubbel exemplaar gezonden worden, om hun die één blad saam lezen, dadelijk inzage dezer artikelen te geven, en voorts ter verspreiding.

En bij de stembus bleek aanstonds de veelbeduidendheid van een Standaard, waarbij men in hetzelfde spoor geleid werd. Eerlijk en dankbaar erkende Groen van Prinsterer dan ook, dat aan

de redactie van De Standaard de eer van den veldtocht toekwam.

Dr Bronsveld schreef:

De antirevolutionaire partij trok, in 1871, met haar drietal kandidaten, zeer de aandacht; maar men weet, hoe bizar zelfs vrienden het denkbeeld vonden van den heer Groen, om overal eigen kandidaten te stellen — en hoe ongunstig dan ook, betrekkelijker wijze, de uitslag was. Maar nu. De antirevolutionairen waren niet alleen een groep kiezers, die men om het excentrieke van uniform en wapenkeus belangstellend doch zonder vrees gadesloeg. Verre van daar! Zij maakten een zeer ernstigen indruk. Zij joegen schrik aan. Het geluid der bazuinen en pauken, thans met het wapen van een Standaard gepaard, was geheel iets anders, dan een onschuldig alarm. Alle partijen: liberalen, konservatieven, roomschen hebben aan onze kandidaten hun aandacht geschonken, maar erkend, dat wij ditmaal een ernstige en een geduchte tegenstander waren. De heer Groen, van wien men beweerd heeft, dat hij het eenige lid zijner partij was, kan nu zijn duizenden monsteren. Ook ik had niet gedacht, dat de kandidaten van de Christelijk-Historische partij zooveel stemmen op zich vereenigen zouden. Ik behoef het niet te zeggen, dat deze aanzienlijke cijfers ook mij grootelijks hebben verblijd. Er blijkt uit, dat er in ons land weer zeer velen zijn, die de belijdenis des Evangelies nog niet hebben losgelaten.

Het spijt mij zeer, dat Dr Kuyper niet is gekozen. Ik wil hiermee niets onaangenaams zeggen aan de gekozen mannen broeders, maar mijn Amsterdamse kollega is een man voor het parlementair debat, zooals onze Kamer er geen kan aanwijzen. Iemand beweerde, dat men hem als Koorders zou laten praten, ik geloof ook, dat men naar Dr Kuyper zou moeten luisteren, en dat hij, met zijn gewone energie de hoofdbeginselen van ons staatsbeleid ter sprake brengende, aan onze Kamer-diskussie weer betekenis, weer gloed en leven zou hebben bijgezet. Zelfs liberalen hebben eerlijk erkend, dat zij Kuypers optreden in de Kamer wenschelijk achtten. Stemmen voor Waarheid en Vrede, 1873, blz. 785 in 786.

In Januari van het volgend jaar werd Dr Kuyper inderdaad voor Gouda gekozen. Daarover schreef toen Dr Bronsveld:

Dr Kuyper is met een vrij aanzienlijke meerderheid tot lid der Tweede Kamer gekozen. Welk een omkeer in weinig jaren! Wie had in 1871, toen de Amsterdamse predikant, door den heer Groen candidaat werd gesteld en nergens het tot een herstemming brengen kon, wie had toen kunnen denken, dat reeds in den aanvang van 1874 een zetel voor Gouda door zijn geestverwanten zou veroverd zijn? Terecht mag de heer Groen hierin „een treffend bewijs” zien „eener niet alleen in getalsterkte, maar ook door ijver en beleid toenemende kracht”. Neen, we zijn geen mach-

dikanten: al weet heel veel goed als c

Laten w noemen. C eenigszins zullen de voordracht sprekers l houden, v zal het n zoo te beh van genie af aan de kanten a ding moet werken op ters der j de zending

Indien c hand neme van het f wel in de gelooven v wordt, zoo predikant bepaald a het niet i het oog te het toch e ruste op c blik ook mogen w christenen zouden w dus gewel wie?

Op de volgens h

„Wa niet d moeten

Dit antv en zelfheb gemeend, zaam met is, om in zijn echter hij zou he king met leen in d het nog n zelfs zou wanneer broeders l zouden w een eigen wij kunne komen is.

In den formeerde Kaajan en voor zend door mevr smetten z verschillen over Soen dat de Z. uitstaart.

Op de worden de is slechts voor de danken! de Herv leiden, de recht, kra vinding, c

teloze denker nen. I meer onze t van l heiden 1874.

Op den de Algeme Chr. N. S o.a. te o aan de S christelijk gang te de heeren van Jufva vragen he Aldus ges genoemde het Res neerden is waren, zo t onderw niet billijk van het l sparen, ha En deze r